

ДОЛЯ НАБАГАТО СОЛОДША

Тіньова війна в Україні

РОДЖЕР ТУРЕНКО

ДОЛЯ НАБАГАТО СОЛОДША

Назва

Роджер Туренко

Редактор — українська версія: Тамара

Шевченко

При обговоренні видатних громадських діячів та інших питань суб'єктивні думки персонажів не обов'язково відображають погляди чи висновки автора або видавництва. Хоча назви міст, місцевостей та деякі фонові події, такі як російсько-українська війна, можуть бути реальними, всі персонажі, імена та події в сюжетній лінії є вигаданими. За винятком видатних громадських діячів, які спеціально згадуються поіменно, будь-яка схожість з реальними особами, живими чи мертвими, є випадковою і не є наміром автора.

Copyright © 2024 by Planetary Book Company, USA

ВИ МАЄТЕ ПРАВО НАДСИЛАТИ ЦЮ ПРЕВ'Ю СВОЇМ ДРУЗЬЯМ І РОДИЧАМ! ВИ МОЖЕТЕ ВІЛЬНО КОПІЮВАТИ, РОЗПОВСЮДЖУВАТИ ТА ІНШИМ ЧИНОМ РОЗПОВСЮДЖУВАТИ ЦЮ ПОПЕРЕДНЮ ВЕРСІЮ. Однак він повинен розповсюджуватися в тому вигляді, в якому він був спочатку опублікований. ВИ НЕ МОЖЕТЕ ЗМІНЮВАТИ ІСТОРІЮ, ЗМІНЮВАТИ БУДЬ-ЯКІ СЛОВА ЧИ ЗОБРАЖЕННЯ. info@planetarybooks.com.

Розділ 1: Атака безпілотників

Коли вбито людину,
Слова вже не можуть її воскресити .
Але заради життя,
Чи мусимо кланятись і коритись?
Волі тирана?
Адже смерть – доля набагато солодша за тиранію.

Джерело: *Есхіл «Орестея» (458 р. до н.е.), Агамемнон*

Перше, що вам не скажуть про війну — це те, як вона смердить. Кордит, дизельне паливо і піт страху створюють коктейль, який обпікає ніздрі і карбує пам'ять назавжди. Друга річ? Як швидко ти вчишся любити цей сморід, бо це означає, що ти все ще живий, щоб його відчувати.

Того дня я мав відчутти цей сморід, але не зараз. Поки що південний український берег огортав густий туман, який зробив усе мокрим і слизьким. З неба падав безперервний дощ без жодних ознак припинення. Мені сказали, що це типowo для цього регіону навесні. Була глибока ніч, за кілька годин до світанку, і панувала кромішна темрява. Навіть місяць був прихований похмурими хмарами. На деякий час запанувала моторошна тиша.

Потім пронизливий крик сирен повітряної тривоги розірвав атмосферу.

«В укриття!» — закричав солдат неподалік.

Коли я побіг до бункера, м'язова пам'ять двадцяти років військової служби взяла гору, і одна думка прорізала хаос: «Якого біса я тут роблю?» Чотирнадцять місяців тому я був полковником спецназу США у відставці Джоном Коваленком, який спокійно жив у передмісті Вірджинії. Коли в березні 2022 року я почув заклик президента Зеленського до добровольців, я планував приїхати як тренер — допомогти підготувати українські сили своїм досвідом, а потім повернутися додому до комфортної пенсії.

Мої українські дідусь і бабуся пишалися б мною. Вони втекли з цієї землі на зламі століть, але виховали мене так, щоб я пам'ятав, звідки родом, щоб розумів, що в моїх жилах тече кров цієї землі.

Але навчання новобранців у тилу виявилось недостатньо. Не після того, що я побачив у

польовому шпиталі під Харковом. Молода медикня, якій ледь виповнилося дев'ятнадцять, помирала від осколкових поранень, але все ще намагалася допомагати іншим.

«Скажи їм, що ми існуємо», — прошепотіла вона з акцентом англійською, коли дізналася, що я американець. — «Скажи їм, що ми воювали».

Саме тоді я перестав бути тренером і став бійцем.

Я побіг разом з контингентом українських солдатів, які несли нічне чергування, до входу в один з багатьох укріплених підземних бункерів, ретельно збудованих для таких моментів. Більшість з нас шукала укриття. Але невелика група відважних фахівців з радіоелектронної боротьби наважилася піти вперед, свідомо наражаючи себе на небезпеку осколкового ураження під дощем бомб і ракет, що насувався. Вони робили це, щоб захистити базу.

Ці фахівці завжди були нашою другою лінією оборони — перша була автоматизованою. Вони були озброєні не звичайними гвинтівками, базаками чи будь-якими іншими пристроями для запуску снарядів, а футуристичними електронними рушницями, схожими на реквізит з науково-фантастичного фільму категорії «Б». Такі рушниці не мали набоїв, але були одними з найпотужніших засобів боротьби з безпілотниками, які ми мали. Вони випромінювали електромагнітні сигнали, здатні глушити, знерухомлювати або навіть брати під контроль безпілотні літальні апарати.

Повітря вже наповнилося звуками вибухів безпілотників, які збивала наша перша лінія оборони. Шум був оглушливим — важко було думати, не кажучи вже про розмову. Але в цьому хаосі я точно знав одне: це була війна, а на війні виживання — це все.

Біля входу в мій бункер стояв молодий український офіцер і кричав у рацію українською мовою. Він відчайдушно намагався подолати оглушливий шум, стурбований, але рішучий. Його голос тріщав від напруги.

«Загін "Альфа", тримайте позицію!» — кричав він. — «Не дайте виродкам пройти! Вертольоти вже в дорозі. Вони будуть тут за хвилину-дві... а ви тим часом захищайте базу! Збивайте всі клятуці дрони, що пролізуть!»

У той момент, слухаючи, як цей хлопець намагається утримати оборону всупереч переважаючій силі противника, я зрозумів, чому перейшов від тренера до бійця на передовій. Справа була не лише в моєму українському походженні чи вшануванні пам'яті дідуся та бабусі — хоча це теж мало значення. Справа навіть не в словах вмираючої медицині, хоча вони не давали мені спокою.

Йшлося про цих молодих людей, які мали б тільки-но розпочинати своє життя. Натомість вони, разом зі старшими чоловіками і навіть деякими жінками, вчилися координувати рішення життя і смерті, поки російські безпілотники намагалися перемолоти їх на м'ясо. Після Харкова, після Бахмута, після того, як я побачив, на що здатні ці люди, коли їх притискають спиною до стіни, як я міг залишатися в безпеці за лінією фронту, навчаючи обслуговувати зброю?

Його рація затріщала від голосу, що відповідав.

«Один є, один є!» — радісно вигукнув голос українською мовою. — «Ще один! Два прямих влучання! Але їх занадто багато! Я ніколи не бачив стільки одночасно!»

«Молодець!» — сказав офіцер. — «Продовжуйте! Використовуйте системи наведення. Вони онлайн. Не панікуйте. Ми повинні залишатися зосередженими, залишатися гострими. Збивайте їх!»

Інший голос втрутився, голосно: «Наближається! В укриття!»

Оглушливий вибух сколихнув землю. Один з російських безпілотників-камікадзе впав на пісок поруч з українськими солдатами, які стріляли з протидронової зброї. Іноді таке траплялося — навіть якщо система наведення безпілотника була успішно виведена з ладу, фахівець не завжди міг змусити дрон вибухнути в повітрі.

«Вовк!» — занепокоєно вигукнув офіцер кодове ім'я солдата. — «Вовк! Відповідай! Відповідай!»

Відповіді не було, і офіцер, здавалося, був у відчаї, забувши на мить, що мав використовувати тільки кодове ім'я солдата.

«Тебе поранено? Ти живий? Сергію!...»

«Сергію!»

Перехід лейтенанта з позивного на справжнє ім'я вдарив мене наче фізично. У цьому єдиному слові я почув кожного командира відділення, якого знав, кожного друга, якого втратив, кожного разу, коли радіо замовкало, коли ти відчайдушно потребував, щоб воно знову затріщало, щоб повернулося до життя.

Частина мене... раціональна, зосереджена на виживанні частина, яка підтримувала моє життя протягом двох десятиліть операцій спецназу, шепотіла, що я вже зробив достатньо. Я допоміг підготувати тисячі українських солдатів, воював у Харкові, коли ми відтіснили росіян, тримав оборону під Бахмутом, коли всі казали, що це безнадійно. Я міг би повернутися до тренувань або навіть повернутися в повну безпеку до Америки з честю, не пошкодженою навіть після благання тієї медицині.

Але була й інша частина мене — частина, яка несла в собі гени моїх дідуся і бабусі. Ті самі гени, які надихали цих людей хоробро захищати свою країну. І розповіді моїх дідуся й бабусі про те, як вони тікали з цієї землі сто років тому під дулами російських комуністичних гвинтівок. Та інша частина знала краще. Зло не визнає кордонів. Тиранія не перевіряє твій родовід, перш ніж вибити двері.

Він не був солдатом, який служив під моїм командуванням. Я навіть не знав цього юнака. Але я відчув полегшення, коли почув голос того самого солдата, який повернувся в радіоефір і сказав українською:

«Я в порядку, лейтенанте, я в порядку, — сказав голос. — Це було близько. Я знову налаштовуюся. Я ще не закінчив. Ще багато цих виродків треба знищити! Не хвилюйся!»

Чоловіки і жінки Збройних сил України — це переважно добровольці, хоча багато хто з них також був мобілізований. Вони походять з дуже різних верств, регіонів і професій. Деякі з них дуже молоді. Багато старші за будь-кого, кого прийняли б до американської армії. Проте всіх їх об'єднує спільна риса. Вони люблять свою країну так само, як я люблю свою. Вони хочуть, щоб вона була вільною від російської тиранії. Україна — далеко не досконала демократія. Вона все ще бореться зі спадщиною радянської корупції та неефективного управління.

Але кожен солдат українських збройних сил і кожен цивільний знає, якою вони хочуть її бачити. Вони хочуть, щоб Україна приєдналася до спільноти західних демократій. Вони хочуть, щоб вона процвітала. Вони хочуть кращого життя для своїх дітей і онуків. Вони не хочуть мати нічого спільного ні з радянським всесвітом старого зразка, ні з російським фашизмом нового зразка, який прийняв їхній сусід.

Росіяни можуть бомбити, тероризувати, вбивати людей і руйнувати речі. Вони дуже добре це вміють. Але вони ніколи не зможуть зламати дух захисників. Вони також не могли проникнути на цю базу нічим, що могли б розгорнути, окрім ядерної зброї. База була добре укріплена залізобетонними спорудами, армованими сталевую арматурою, де було сховане все критично важливе обладнання та запаси. Це зробило практично неможливим знищення українського флоту морських безпілотників, який здебільшого був надійно схований глибоко в укріплених сховищах.

Ці маленькі українські «Морські малюки», «Козаки-мамаї», Magura V5 та інші безпілотні катери — маленькі, але потужні камікадзе. Вони можуть завдати удару будь-де в Чорному морі. Вони — прокляття російського флоту, причаївшись у темних водах, чекаючи слушного моменту для удару. Коли вони атакують, завдають серйозної шкоди кораблям як у порту, так і в морі. Росіяни багато разів намагалися знищити цю базу. Щоразу їм це не вдавалося. Вони намагалися знову, використовуючи все, що мали. Але українці були готові. Вони завжди були готові.

Почувся гуркіт — дедалі гучніший гул, майже як від величезної кількості мопедів, що з'їжджаються до одного пункту призначення. Це було відлуння наближення тих «Шахедів», що вцілили. Вони прорвалися крізь нашу першу лінію оборони — автоматизовану зброю, а також другу лінію — гармати електромагнітного випромінювання. І ось нічне небо вибухнуло ще одним заворожуючим видовищем, коли пілотовані зенітні установки випустили шквал трасуючих снарядів, осяявши темряву, перетворивши її на полотно мерехтливих вогнів. Невпинний танець руйнування продовжувався, перериваючись громовими вибухами, коли безпілотник за безпілотником зустрічали свою загибель.

Наша оборона повільно, але мужньо відбивала натиск безпілотників, проте насувалася темна правда. Крилаті і балістичні ракети завжди були неминучою загрозою в кожній атаці роїв дронів. Хитрі російські стратеги використовували дешеві безпілотники здебільшого для відволікання уваги, сподіваючись подолати нашу протиракетну оборону. Знаючи, що наші

критичні об'єкти збудовані із залізобетону, їхньою кінцевою метою було провести важкі ракети крізь оборонну сітку. Цьому вони навчилися в нас. Тим часом один безпілотник і ракета за іншою падали під вогнем наших кінетичних засобів захисту. Вони розліталися в повітрі. Перетворювалися на попіл.

Потім раптом земля, здавалося, розсипалася під нашими ногами. Ґрунт затремтів, наче древній звір прокинувся і почав дряпатися з-під землі. Бруд і каміння каскадом посипалися з урвища. Важка російська ракета обминула всі наші оборонні системи. Вона влучила у височину, зруйнувавши новонароджене відчуття невразливості, яке виникло завдяки здебільшого успішній роботі наших оборонних систем.

Цей залишить величезну діру, — подумав я.

Смак бетонного пилу заповнив мій рот — грубий і гіркий. У вухах дзвеніло від вибуху, і на мить я знову опинився в Афганістані, спостерігаючи, як «Хаммер» зникає в хмарі диму й уламків. Та ж сама безпорадна лють, та ж сама відчайдушна молитва про те, що якимось неймовірним чином усі залишилися живі.

У росіян є певне почуття розумності. Вони не можуть використати ядерні боєголовки в Україні, хоча й хотіли б. Земля обертається із заходу на схід. В Європі, завдяки пасатам і Гольфстріму, набагато більше теплого повітря рухається від екватора на північ, ніж холодного на південь. Це справедливо навіть взимку. Як наслідок, вітер зазвичай дме з південного заходу на північний схід.

Україна знаходиться на південний захід від найбільш населених регіонів західної Росії. Якби там стався ядерний вибух, радіоактивні опади сильно забруднили б російські сільськогосподарські угіддя і міста, включаючи Москву. Саме тому вони використовують лише звичайні боєголовки. Але до травня 2023 року в них закінчувалися запаси високоточної звичайної зброї. Вони почали використовувати все, що могли знайти, включаючи пережитки холодної війни — такі як балістичні ракети середньої дальності, переозброєні звичайними боєголовками. Великим ударом по уступу мала стати одна з них — балістична ракета великої дальності, озброєна важкою звичайною боєголовкою.

Але щоб втратити слух, не обов'язково мати ядерну боєголовку. Вибух великої звичайної боєголовки створює достатньо шуму, щоб розбудити мертвих. А звук українських вертольотів розрізав повітря, і темп менших вибухів прискорився. Вертольоти стріляли по російських безпілотниках з гармат «повітря — повітря». «Шахеда» чутливі до цього, а вертолітники знають свою справу. Інтенсивність російської атаки почала швидко спадати. Більшість безпілотників було знищено. Потім усе закінчилося. Лише один безпілотник-камікадзе та одна ракета прорвалися крізь «рукавичку».

Повний масштаб пошкоджень стане зрозумілим лише вранці, але я сумнівався, що вони будуть серйозними. На високому уступі залишиться величезний кратер, але в будь-якому випадку це була порожня земля. Що стосується безпілотника, який влучив у пляж, то припливи і відпливи принесуть новий пісок і вирівняють старий. Кратер заповниться за лічені дні.

Такі випробування діють на нерви тим, хто вперше опинився на війні. Але для мене війна не нова. І я люблю дивитися на світлу сторону кожної темної хмари. До обстрілу я ледь міг тримати очі відкритими, але зараз приплив адреналіну зробив мене надмірно пильним. Кава не потрібна. А мені на той момент вона була потрібна, бо я мав розпочати свою місію, тож це врятувало мене від вживання кофеїну.

З динаміків пролунала нова сирена — заспокійливий сигнал «відбій». З бункерів почали виходити всі, хто не був безпосередньо задіяний в обороні бази, включаючи мене. Я зробив глибокий вдих. Повітря було нечистим через стійкий сморід горілої вибухівки. Моросящий дощ, який раніше був небажаним, припинився. Тепер він був би бажаним — міг би змити частину смороду. Смердітиме ще деякий час.

Коли над базою завилла сирена відбою, я вийшов з бункера, відчуваючи те, чого не відчував уже багато років. Мету. Причину свого існування. Їдкий дим, що обпікає легені, адреналін, що все ще тече по жилах, усвідомлення того, що я щойно пережив ще одну ніч у пеклі... І все ж якимось чином усе це здавалося правильним. Я знаю, що це не має особливого сенсу, але якимось чином це мало сенс — принаймні в той момент, для мене, тоді.

Прохолодний вологий вітерець все ще дув, поколюючи мою шкіру голови під коротко підстриженим волоссям. Я озирнувся і подивився на небо. Крізь товстий шар хмар все ще не було видно ні зірок, ні місячного сяйва. Усе знову стало дуже темним. Важко було бачити. Але наскільки я міг щось розгледіти, здавалося, що все повернулося до того, як було до російського нападу.

Імпровізована пристань здавалася неушкодженою. Наскільки можна було розгледіти в темряві, всі маленькі човни залишалися надійно прикріпленими до причалів. Це те, що мені було потрібно, тому що незабаром один з цих човнів мав відвезти мене в подорож до Криму.

Але за ці хвилини хаосу дещо змінилося. Десь у цьому пеклі, між вереском ракет і тріском радіопереговорів, всередині мене зародилося нове почуття рішучості. Менш ніж за годину я піднімуся на борт крихітного корабля, який візьме мене на настільки небезпечну місію, що навіть загартовані в боях українські офіцери похитали б головами, подумали б, що я збожеволів, і назвали б це самогубством.

Проникнення вглиб окупованого Росією Криму.

Але після цієї ночі, після Харкова, після Бахмута, після того, як я побачив, чим ці люди готові пожертвувати, і знаючи історію власної родини, я точно знав, чому я тут, у цій далекій країні, воюю в цій війні. Передсмертні слова медицині відлунювали в моїй голові:

«Скажи їм, що ми існували. Скажи їм, що ми воювали».

Звісно, я розповів би їхню історію. Але тепер я також був готовий почати розповідати свою. І якщо мені дуже пощастить — або дуже не пощастить, залежно від того, як дивитися на речі — я, можливо, навіть доживу до того часу, коли зможу її розповісти.

Розділ 2: Дорога до Криму

Чорному морю байдуже до твоєї місії. Йому все одно, чи борешся ти за свободу, чи за помсту. Воно не боїться привидів вмираючої медицині. Воно не переймається поняттями добра й зла. Йому просто хочеться тебе вбити.

Дванадцять годин у підводному човні розміром із труну навчать тебе цьому.

Мене звати Джон Коваленко. Звісно, це не моє справжнє ім'я. Я вигдав його, аби розповісти цю історію конфіденційно. Навіть після двадцяти років служби в армії США деякі таємниці мають лишатися похованими. Але це ім'я пасує до цієї місії, бо воно українське, несе на собі тягар крові моїх українських дідусів і бабусь та, можливо, навіть обіцянку, яку я дав вмираючому медику.

Її слова лунали в моїй тісній металевій домовині відтоді, як я покинув українське узбережжя ще до світанку. Корпус міні-субмарини час від часу стогнав — можливо, з кожною хвилиною, хоча це здавалося неможливим, зважаючи, що більшу частину часу я перебував під хвилями. Але це нагадувало мені, що цю конструкцію зібрано з уцілілих деталей та чисто українського завзяття й рішучості. Інженери, які її збудували, зробили все можливе, проте їхнє "все можливе" означало, що я пілотував торпеду з манією величі.

Підводний човен був спроектований так, щоб розвивати максимальну швидкість тридцять два вузли у повному зануренні. Це близько шістдесяти кілометрів на годину на папері. Це дуже швидко для підводного човна. Але це теоретичний максимум. Реальність, як завжди, виявляється впертішою за теорію.

Після дванадцяти годин і двох поверхневих зарядок за допомогою дизель-генераторів, від яких у тісному просторі злегка тхнуло паливними випарами, я нарешті наблизився до мису Тарханкут. Мої коліна притиснулися до грудей. Солоня вода просочувалася крізь шви корпусу, і я дихав переробленим повітрям зі смаком дизельного палива та відчаю.

Не так я уявляв собі свою пенсію.

Три дні тому я стояв у Києві перед столом генерала Рутанова, як солдат, що з'явився на службу. Генерал був незвичайним воєначальником. Юрист за освітою, який заробив свої зірки завдяки компетентності, а не зв'язкам. Він був невисокого зросту, як президент Зеленський і багато інших українських чоловіків його покоління — спадок пострадянського недоїдання. Але, попри свій скромний зріст, він викликав повагу чистою силою волі та геніальністю в тактиці.

Він підняв очі від військових карт — очі, які не бачили сну від початку вторгнення. Його проста зелена футболка, яку він носив замість генеральської уніформи, була в тому самому неформальному стилі, якому віддає перевагу український президент. Але всупереч тому, що

можна подумати, він виглядав від цього грізніше, а не менш.

— Мені потрібно щось вражаюче, — сказав він без преамбули, пересуваючи по столу потерту папку.

Всередині була моя власна пропозиція, розроблена більше року тому. Це був план проникнення в окупований Росією Крим і знищення критично важливого ракетного сховища. Я написав його в тихі хвилини між боями — теоретична вправа, яка тоді здавалася майже академічною.

— Мій попередник вважав вас божевільним, — продовжував Рутанов, чия англійська була бездоганною, попри те, що він ніколи не виїжджав з України до середнього віку, — і викинув цей план до смітника, наскільки я можу судити... ну, не буквально, звісно, інакше нас би тут не було, чи не так?

— А ви, сер?

Його посмішка була гострою, як лезо.

— Я теж думаю, що ви божевільний. Але я також думаю, що ви маєте рацію.

Він відкинувся на спинку крісла, вивчаючи мене розважливим поглядом.

— Нам потрібна як реальна, так і інформаційна перемога. Контрнаступ... ну, ви знаєте не гірше за мене, як глибоко росіяни окопалися. Мінні поля, бліндажі. Наступ буде важким, і ми не можемо гарантувати успіх. Але ми все одно мусимо показати нашим західним союзникам, що ми даємо бій ворогу.

Я кивнув, одразу все зрозумівши. Війна — це не лише зіткнення армій на полях битв. Моральний дух, пропаганда і відчуття вразливості — все це може бути настільки ж вирішальним, як танк чи ракета. У конфлікті, де іноземна допомога відіграє таку важливу роль, демонстрація здатності України до сміливих, проактивних ударів може означати різницю між продовженням підтримки та втомою від війни.

— Мета, — пояснив Рутанов, — перерізати шляхи постачання росіян і змусити їх відчувати себе в небезпеці навіть на вкрадених територіях. Ми хочемо, щоб вони панікували, постійно озиралися через плече. Тисяча маленьких порізів замість одного великого удару. Це врятує життя моїх людей і, сподіваюся, зрештою зламає волю росіян воювати.

Він зробив паузу, його погляд на мить загубився, а потім знову сфокусувався з новою силою.

— Це, звісно, ваш план, але ваш американський акцент може стати проблемою. У нас є українці, які можуть розмовляти російською як рідною, але немає жодного з вашими навичками. Підводне плавання, вибухівка, таємні операції, пілотування підводного човна — ви унікально підходите для такого типу завдання.

У маленькому підводному човні, коли я згадував свою розмову з генералом Рутановим, вага цієї останньої кваліфікації тиснула мені на ребра саме в той момент, коли сонар підводного човна тихенько пищав. Мис Тарханкут був прямо попереду. Але мені не треба було нічого робити

негайно, тож спогади продовжували повертатися.

— У мене немає людей, щоб послати загін, — продовжував генерал, — і я не думаю, що це спрацювало б, навіть якби люди були. Це робота для однієї дуже здібної людини з підтримкою місцевих партизанів. Партизани... вони патріоти... але не професійні солдати. Їм потрібне ваше керівництво. Вам доведеться їх багато чому навчити. Показати, як розмістити вибухівку для максимального ефекту, як використовувати будь-яке обладнання, яке ви принесете. І таке інше...

Я не вагався.

— Я готовий йти, сер. Ціную вашу довіру.

Він завірив мій наказ офіційною печаткою, роблячи його реальним, а потім підняв очі з чимось схожим на батьківську турботу.

— У вас є дружина? Постійна дівчина?

— Ні, сер.

— Звісно, що ні, — хихикнув він, — бо якби була, то не дозволила б вам сюди приїхати.

Посмішка зникла, коли він повернувся до своїх карт, думками повертаючись до величезного тягаря командування.

— Йдіть з Богом, полковнику.

Тепер, перебуваючи в каламутній воді біля кримського узбережжя, я зрозумів, чому він питав про дружин і подруг. Це не та місія, з якої повертаєшся, якщо твоє серце десь в іншому місці. Але моє серце було не деінде. Воно було тут, зараз, у цій війні, з цими людьми, які показали мені, що таке справжня мужність.

Я виринув рівно настільки, щоб витягнути перископ, скануючи берегову лінію через зелений об'єктив. Скелі мису Тарханкут піднімалися з води, наче стіни стародавньої фортеці, їхні обличчя були пошрамовані століттями вітрів і хвиль. Татари, які колись населяли цю землю, називали її "Тарханкут" — це дослівно перекладається як "Диявольський мис". Дивлячись на ці зубчасті скелі в перископ, я розумів їхню логіку.

Але заборонний пейзаж також означав і укриття. Високі скелі, таємничі печери та підступні води ускладнювали випадкове спостереження. Російські патрулі не могли бачити все звідти, а скелясті мілини були занадто небезпечними для навігації навіть сучасних катерів. Достатньо небезпечними, щоб перешкоджати руху суден. Це було ідеальне місце для прихованого десантування. Але, звісно, частина ризику полягала в тому, що наступна хвиля могла розбити тебе об скелі.

Електродвигун підводного човна гудів, коли я маневрував ближче до берега. Згідно з моїм інструктажем, партизанські зв'язкові мали зустріти мене на вузькому пляжі після настання темряви. Але до ночі лишалося ще кілька годин, а перебування під водою в цьому тісному просторі ставало нестерпним. Кожен м'яз мого тіла благав про рух, про простір, про повітря, яке

не має присмаку машинного масла й переробленого дихання.

Рішення вийти раніше не було тактичним. Воно було цілком психологічним. Я просто не міг більше терпіти. Мені треба було рухатися, розтягуватися, відчувати щось, окрім крихітних металевих стін, що тиснули з усіх боків. У спецназі є стара приказка: "Комфорт — ворог пильності". Але, відверто кажучи, в тісній домовині підводного човна дискомфорт був ворогом здорового глузду.

Влізти в гідрокостюм було справжньою вправою на витривалість. Підводний човен був призначений для транспортування обладнання — тобто великої боеголовки, яка мала б підривати великі пілотовані російські військово-морські судна. Він не був призначений для перевезення людей чи проживання. Кожен рух був переговорами з фізикою та клаустрофобією. Але нарешті я був одягнений, водолазне спорядження перевірено, а мої водонепроникні сумки з обладнанням закріплені нейлоною мотузкою.

Єдиний вихід із міні-субмарини був через модифіковану торпедну трубу. На етапі планування ця деталь здавалася майже кумедною. Тепер же, втиснувшись у вузький циліндр із моїм спорядженням позаду, я відчував себе так, ніби завантажувався у власну похоронну гармату. Простір був настільки тісним, що я ледве міг дихати, не кажучи вже про рухи.

Я активував внутрішній механізм. Люк зачинився за мною з механічним стуком, який пронизав мої кістки. Потім відчинилися зовнішні двері, і раптом мене, наче кулю з пістолета, викинуло в холодні обійми Чорного моря.

Шок від холодної води був миттєвим, навіть через неопреновий захист гідрокостюма. На мить я завис у каламутній глибині, спостерігаючи, як темний силует підводного човна зникає в темряві внизу. Попри всі свої недоліки, яких було чимало, цей підводний човен був моїм рятівним кругом до підконтрольних Україні вод — за умови, що я проживу достатньо довго, щоб він мені знадобився.

Вода була каламутнішою, ніж я очікував. Але це було добре. Добре для укриття, жахливо для навігації. Зрештою м'язова пам'ять взяла гору, і я почав пливти, а свобода п'янила. Після дванадцяти годин клаустрофобного ув'язнення можливість витягнути руки й ноги була схожа на воскресіння. Я рухався по воді довгими, цілеспрямованими гребками, розминаючи м'язи, лишаючись при цьому достатньо глибоко, щоб мене не помітили на поверхні. Велика барвіста риба пропливла повз мене, не помітивши моєї присутності, а потім зникла в каламутній глибині — добрий знак.

У мене було два балони з повітрям. Загалом дев'яносто хвилин часу для дихання. Але треба було зберегти один балон для зворотного шляху, якщо він буде. Це лишало мені сорок п'ять хвилин під водою, перш ніж я був би змушений спливти на поверхню, наражаючи себе на спостереження та потенційне виявлення.

Коли я нарешті виринув на поверхню, перше, що помітив, — тишу. Ні сирен повітряної тривоги, ні вибухів, ні тріскучих радіопереговорів із координатами та звітами про втрати. Лише

ритмічний шум хвиль об скелі та віддалений крик морських птахів. Було майже мирно — якби не той факт, що я перебував глибоко на ворожій території, один, з вибухівкою, якої вистачило б, щоб зрівняти з землею цілий квартал.

Вузький пляж біля підніжжя скель був саме таким, як описано в моєму брифінгу: клаптик темного піску та гальки, ледве достатньої ширини, щоб на ньому могла стояти людина, втиснутий між високими кам'яними стінами та неспокійним морем. Ідеальне місце для підпільних зустрічей, жакливе для всього іншого. Скелі здіймалися майже під дев'яносто градусів від лінії води, не пропонуючи жодного шляху до порятунку, окрім як назад у воду.

Коли я витягнувся на скелястий берег, вода стікала з мого гідрокостюма, я не міг не думати про подорож, яка привела мене сюди. Не лише про тактичні рішення й стратегічне планування, але й про глибинні течії, які принесли мене з передмістя Вірджинії на пенсії до цього віддаленого куточка незаконно окупованого Криму.

Мої українські дідусь і бабуся втекли з української землі на зламі століть, гнані російським гнітом і обіцянками свободи в Америці. Вони виховали мене так, щоб я пам'ятав, звідки родом, щоб розумів, що в моїх жилах тече кров цієї землі. Тепер їхній онук повертався, несучи вибухівку, з тим, що більшість нормальних людей назвали б бажанням смерті.

У цьому була дивна симетрія. Це відчувалося майже як доля. Якщо, звісно, віриш у такі речі. Я вірю. Але сидючи на тому вузькому пляжі, коли сонце почало хилитися до горизонту, я майже чув голос свого дідуся:

"Іноді людина має повернутися туди, де почалася її історія, щоб зрозуміти, чим вона закінчиться".

Партизанський зв'язковий не з'являвся кілька годин. У мене був час подумати, спланувати, морально підготуватися до того, що буде далі. Але надто багато роздумів — небезпечна територія в цій справі. Роздуми призводять до сумнівів, а сумніви — до страху. Страх призводить до вагання, а вагання — до смерті. Краще зосередитися на механічних аспектах місії: перевірка обладнання, плануванні маршруту, протоколах на випадок непередбачених обставин.

Ракетний склад знаходився дуже далеко, під посиленою охороною, і там було достатньо боєприпасів, щоб зрівняти з землею пів-України, якби росіяни змогли їх запуснути. Розвідка припускала, що вони накопичують запаси для великого ракетного наступу, ймовірно, спрямованого на критично важливу цивільну інфраструктуру в Києві та інших містах. Потрапити туди буде складно. Розмістити заряди непомітно — майже неможливо. Вийти звідти живим — дивом. Навіщо я приїхав сюди? Чому збирався це зробити?

Але поки я думав про ці речі, то методично перевіряв своє спорядження — звичка, відточена роками досвіду. Вибухівка, детонатори, дрони, маскувальні сітки, засоби зв'язку, запасна зброя. Усе, що мені було потрібно для місії, благополучно дісталось сюди. Я знову подумав про слова медицині й зосередився на цьому, щоб уникнути можливості піддатися страху:

"Скажіть їм, що ми існували. Скажіть їм, що ми боролися".

Якби я зміг знищити той склад, якби зміг довести, що навіть серце окупованої Росією території не захищене від української рішучості, то її смерть щось означала б. Можливо, усе це щось означає. Молоді офіцери, яких я бачив розірваними на шматки в Афганістані, патріотичні українці, які ризикували всім у Харкові та Бахмуті, фахівці з радіоелектронної боротьби, які підставляли себе під осколки, щоб захистити свою базу, незліченна кількість інших, хто вирішив боротися, а не підкорятися. Усе це щось означає.

Сонце вже сідало, забарвлюючи заборонні скелі у відтінки золота та багряного. Температура падала, і я відчував, як холод просочується крізь мій гідрокостюм, попри зусилля мого тіла зігріти воду, що потрапила в пастку. Незабаром мав прибути партизан зі знанням місцевості, спорядженням і, сподіваюся, способом наблизити мене до цілі, не йдучи через усю ворожу територію.

Але поки що, в цю мить між підготовкою та дією, в оточенні привидів татарських моряків і шепотінням обіцянок покоління моїх дідусів і бабусь, я дозволив собі відчути те, чого не відчував уже кілька місяців.

Надію.

Розділ 3: Вогонь у наших очах

Передзахідне світло забарвило скелі у відтінки бурштину та іржі. Я чекав на цій вузькій смужці пляжу вже три години, спостерігаючи, як сонце хилиться до горизонту, поки мої м'язи поступово звільнялися від напруги дванадцяти годин, проведених у цій металевій домовині. Звук хвиль, що розбивалися об камінь, створював ритмічний шум моїм думкам у місці, де час, здавалося, забув про своє призначення.

Моє спорядження лежало навколо мене в ретельному порядку — звички, здобуті за два десятиліття служби в спецпідрозділах, важко вмирають, навіть коли виходиш на пенсію. Вибухівка у водонепроникних кейсах, засоби зв'язку перевірені і перепереверені, запасна зброя почищена і заряджена. Усе, що мені було потрібно для того, щоб або виконати цю місію, або загинути під час її виконання. Прагматична частина мого розуму віддавала перевагу першому; фаталістична частина, яка підтримувала моє життя в Афганістані та Іраку, була готова до другого. Але, чесно кажучи, я вірю, що помру тоді, коли цього захоче Бог, незалежно від того, що роблю. Головне — пройти крізь небесні двері, коли настане той час.

Кримське узбережжя має сувору красу, яка нагадала мені, чому мої дідусь і бабуса говорили про цю землю з такою тугою, навіть через десятиліття після свого заслання. Це не були м'які, пагорбисті краєвиди передмістя Вірджинії, де я планував провести свої золоті роки. Це була сувора географія — камінь і море, що зійшлися у вічній битві, і жодна зі сторін не бажала повністю поступатися іншій. Це те місце, яке виковує твердих людей. Людей, які змогли витримати сталінські депортації та путінську окупацію, і все одно знайшли способи дати відсіч.

Голос мого дідуся відлунював у моїй пам'яті, слова, сказані ламаною англійською, яку він так і не опанував:

"Земля... вона в'їдається в твою кров, як залізо. Вона робить тебе сильним або вбиває. Немає ніякої середини".

Він мав рацію. Сидячи тут, в оточенні привидів татарських рибалок і радянських політ'язнів, українських патріотів і російських окупантів, я відчував, що ця земля, як залізо, тепер просочується в мої кістки. Це була вже не просто чергова місія - це було схоже на повернення додому, якого я ніяк не очікував.

Раптовий гуркіт падаючого каміння перервав мої роздуми. Наді мною, на висоті близько шестидесяти метрів над стрімкою скелею, на тлі темніючого неба з'явилася постать. Навіть у слабкому світлі я міг розрізнити силует людини, яка спускалася з вправною легкістю — її налобний ліхтар пронизував вузьким променем сутінки, що згущувалися. Спусковий механізм, методичні рухи, жодного зайвого руху. Або це був мій провідник, або мене чекала дуже коротка розмова з російськими спецпризначенцями.

Але жоден росіянин не підійшов би до мене так відкрито, міркував я. Вони б уже пустили мені снайперську кулю в чоло. Це мав би бути партизан, з яким я збирався зустрітися. Але я все одно тримав гвинтівку під рукою. Параноя – це інструмент в аптечці того, хто вижив. Я давно зрозумів, що ціну необачної довіри можна виміряти кров'ю.

Його спуск зайняв майже двадцять хвилин. Хто б це не був, він досконало знав ці скелі, знаходячи точки опори. Коли він наближався, промінь його налобного ліхтаря час від часу перетинав мою позицію. Було темно, але під певним кутом, коли він не світив прямо на мене, світло відбивалося від води і знову падало на чоловіка. Я розгледів обвітрені риси обличчя під копицею сивого волосся. Він був старший, ніж я очікував, але рухався з плавною грацією людини вдвічі молодшої за нього.

Коли його черевики нарешті торкнулися кам'янистого пляжу, він зупинився біля підніжжя скелі, і світло його ліхтаря на мить засліпило мене. Я підняв руку, щоб прикрити очі, і він негайно вимкнув світло, занурюючи нас обох у глибокі сині сутінки. За мить м'який ліхтар на його поясі засвітився теплим світлом, що дозволило нам як слід роздивитися один одного.

Йому було близько семидесяти, але це був вік, який дала йому фізична праця, а не безтурботна старість. Його обличчя мало глибокі зморшки та обвітрену фактуру, як у людини, що провела десятиліття під кримським сонцем, але в його очах була пильність, яка свідчила про гострий розум і, що важливіше, компетентність. На ньому було альпіністське спорядження поперх одягу.

«Ви Джон Коваленко?» — запитав він.

Його акцент тоді здався мені російським, але з тих пір я навчився розпізнавати характерне звучання кримського татарина, який розмовляє російською. Його голос звучав рівно, контрольовано і мав відтінок влади — це була людина, яка звикла до того, щоб їй підкоряються.

«Так», — підтвердив я, підводячись зі свого місця на камені.

Мої суглоби боліли. Сидіти нерухомо годинами після випробування підводним човном не пішло на користь моєму тілу.

Він посміхнувся, і щира усмішка перетворила його суворі риси, і, не відв'язуючись від мотузок, простягнув мені мозолисту руку.

«Ласкаво просимо до Кириму!» — татарська назва Криму зірвалася з його язика з очевидною гордістю. – Я – Мустафа. Мустафа Азметов».

Його рукостискання було твердим — рукостискання людини, яка будувала речі своїми руками і ламала їх також. Можливо, кілька російських ший, посперечався б я. Придивившись до нього уважніше у світлі ліхтаря, я побачив ледь помітні ознаки воїна, замаскованого під ремісника.

«Бажаю здоров'я», — відповів я, віддавши перевагу офіційному привітанням.

Перше враження має значення, особливо коли твоє життя залежить від компетентності та лояльності людей, яких ти ніколи не бачив.

«Бажаю здоров'я», — повторив він, але його посмішка свідчила про те, що він цінує ввічливість та не вважає її зайвою.

«Бачу, ви знаєте моє ім'я...» — додав я, намагаючись з'ясувати, скільки він знає про місію.

«Це є в моєму завданні, — пояснив Мустафа по суті. — Для мене велика честь, що ти воюватимеш разом із нами. Нам буде про що поговорити».

Мене охопило полегшення. І не лише тому, що контакт було встановлено, але й тому, що його слова несли в собі відгомін справжньої поваги, а не просто ввічливості. З мого досвіду, місцеві бійці могли по-різному ставитися до іноземних радників. Одні сприймали їх як рятувальників, інші — як чужинців, що втручаються в їхні справи. Пізніше я дізнався, що Мустафа належав до третьої категорії: людина, яка судить про людей за їхньою компетентністю, а не за паспортом.

«Дякую, Мустафо, — сказав я. — Я багато чув про твої успіхи тут, і для мене велика честь познайомитися з тобою».

Звісно, це була біла брехня. Мій інструктаж містив дуже мало інформації про місцевий опір, окрім того, що вони існують і погодилися допомогти. Але дипломатія в цій справі так само важлива, як і вибухівка, а може й більше. Невелика хитрість мала бажаний ефект. Його очі заблищали гордістю від думки, що американський військовий професіонал не лише чув про його операції, але й був ними вражений.

«Зараз ніч, Джоне, — сказав він, показуючи на високі скелі над нами, — і шлях нагору важкий. Ти, без сумніву, втомився, і ніхто не буде стежити за нами тут, ні зараз, ні вранці. Сюди ніхто ніколи не приходить».

Він зробив паузу, вивчаючи моє обличчя в мерехтливому світлі ліхтаря, а потім продовжив. «На півдорозі вгору є печера, висічена в пісковнику ще в давнину. Дехто каже, що ці печери висікли амазонки — раса жінок-воїнів. Не знаю, правда це чи ні. Але я знаю шлях до однієї з них. Сумніваюся, що хтось ще знає про її існування. Ми можемо поїсти і відпочити там. Вранці зможемо продовжити нашу подорож».

Ця пропозиція мала тактичний сенс. Я був виснажений, як фізично, так і морально. Що ще важливіше, підйом на незнайому скелю в темряві був саме тим невиправданим ризиком, який перетворював успішні місії на повчальні історії.

«Просто показуй дорогу, Мустафо», — відповів я.

Він прийшов підготовленим. Зі свого рюкзака він дістав безліч альпіністського спорядження — додаткову мотузку, додаткову обв'язку, молоток, карабіни, навіть другий ліхтарик. Усе було старе і зношене, але добре доглянуте — таке спорядження свідчило про компетентність, увагу до деталей і досвід.

«Ось, — сказав він, допомагаючи мені вдягти обв'язку з вправною ефективністю, — більшість із цього тобі, мабуть, не знадобиться. Йди слідом за мною, використовуй ті самі точки кріплення».

Поки він говорив, він зібрав мої сумки з аквалангом і спорядженням, об'єднавши все у велику брезентову торбу. Його рухи були економними, цілеспрямованими, ніяких зайвих рухів. Спостерігаючи за його роботою, я переглянув свою початкову оцінку. Це була людина зі справжнім тактичним досвідом.

Підйом почався насправді лиш коли над узбережжям опустилася повна темрява. Мустафа рухався вгору по схилу скелі так, ніби піднімався сходами. Я йшов за ним, як міг, мої м'язи напружувалися від незнайомих вимог вертикального руху. Скелелазіння ніколи не було моєю спеціальністю. Я був не у своїй стихії — висіти на кінчиках пальців над обривом в 30 метрів явно виходило за межі моєї зони комфорту.

«Не дивись униз, — тихо покликав Мустафа зверху. — Дивись тільки на наступний виступ, наступний крок. Скеля підкаже тобі, куди йти, якщо будеш її слухати».

Його порада була слушною, але моє тіло вже говорило мені те, чого я не хотів чути. Подорож на підводному човні, та двадцять років військової служби, за якими була пенсія, не підготували мене до такого фізичного випробування. Мої пальці почали зводити судоми, плечі горіли від зусиль, які я докладав, щоб витримати вагу свого тіла та спорядження.

«Скільки ще?» — покликав я, намагаючись, щоб у голосі не звучала напруга.

«Уже недалеко», — пролунало у відповідь. «Там... бачиш той виступ?»

Я підняв голову і побачив його: горизонтальну тріщину в скелі, можливо, шість футів завширшки і досить глибоку, щоб на ній можна було зручно стояти. Що ще важливіше, я побачив темну пашу печери, що відкривалася ліворуч від того місця, де закінчувався виступ. Мустафа вже був там, відстебнувши мотузку, щоб допомогти мені пройти останні кілька кроків.

Коли я нарешті виліз на виступ, кожен м'яз мого тіла кричав. Я лежав там якусь хвилину, важко дихаючи, поки Мустафа ефективно встановлював систему блоків, щоб витягнути наше спорядження нагору. Устя печери заманливо кликало — притулок, відпочинок і, сподіваюсь, щось поїсти.

«Ласкаво просимо до мого дому далеко від дому», — сказав Мустафа з очевидною любов'ю, коли ми увійшли до печери.

Простір виявився більшим, ніж я очікував — можливо, 7 метрів завглибшки і вдвічі менше завширшки, зі стелею, досить високою, щоб стояти прямо. Ще більше здивували очевидні ознаки тривалого проживання: викладена камінням вогнищева яма біля входу, акуратні штабелі дров в одному кутку, навіть те, що виглядало як грубий димохід, вирізаний у задній стіні. Хтось витратив чимало часу і зусиль, щоб зробити це місце придатним для життя.

«Це ти все зробив?» — запитав я, проводячи рукою по гладкій стіні, де був вирізаний отвір для димоходу.

«Ми з батьком, — відповів Мустафа, і в його голосі прозвучали нотки гордості. — Я відкрив для себе це місце ще молодим. Мені було, мабуть, дев'ятнадцять чи двадцять років. Мій батько був...

вражений. Ми витратили багато літніх днів на те, щоб обладнати його, зробити з нього справжній притулок. Місце, де чоловік міг би думати, планувати, готуватися до того, що буде далі».

Він уже рухався з вправною ефективністю, розпалюючи вогонь у викладеній каменем ямі. Дрова загорілися швидко, наповнюючи печеру танцюючими тінями і заспокійливим запахом палаючої сосни. Коли полум'я розгорілося, я зміг розгледіти більше деталей простору: спальні місця, позначені плоскими каменями, ніші для зберігання речей, вирізані в стінах, навіть те, що виглядало як примітивна, але функціональна вентиляційна система, яка виводила дим через димохід і впускала свіже повітря через тріщини в підлозі печери.

«Це вражаюча робота», — сказав я, маючи це на увазі. «Як довго ви використовуєте це місце?»

«Сорок шість років, — без вагань відповів Мустафа. — Більше половини мого життя. Це був мій притулок, моя кімната для планування, моя зброярня, коли треба було».

З рюкзака він дістав щось схоже на металеву решітку, яку поставив над багаттям з невимушеністю довгої практики. Запечатані пакети з приправленим м'ясом, свіжий хліб, загорнутий у тканину, і пляшка чогось, підозріло схожого на домашнє вино, з'явилися поруч.

«Сідайте, будь ласка, — сказав він, жестом вказуючи на великий плоский камінь, який, очевидно, слугував стільцем. — Відпочивай. У нас є час поговорити. Завтра почнеться справжня робота».

Я вмовився на кам'яному сидінні, вдячний за тепло багаття і можливість нарешті розслабитися. Печера здавалася безпечною, захищеною і повністю схованою від зовнішнього світу. Як для схованки, вона була близька до ідеальної.

«Розкажи мені про свій народ, Мустафо, — сказав я, поки він займався приготуванням м'яса. — Я хотів би зрозуміти їхню історію, їхню боротьбу».

Він відповів не одразу, натомість уважно поправляючи м'ясо на грилі. Мовчання затягнулося настільки, що я почав думати, чи не образив я його чимось. Нарешті він повернувся до мене обличчям, його обвітрені риси стали серйозними у світлі багаття.

«Мені стільки всього треба розповісти, що й розповідати нема чого», — сказав він нарешті.

«Що ти маєш на увазі?»

Він зняв дві порції м'яса з гриля, поклавши їх на дерев'яні тарілки, які він дістав десь із глибини печери. Аромат був неймовірний — баранина зі спеціями та травами, які я не міг упізнати, але які говорили про традиції, що тягнуться з глибини століть.

«Спочатку поїж, — сказав він, уможовчуючись зі схрещеними ногами на підлозі печери зі своєю тарілкою. — Їжа священна. Історії можуть почекати».

М'ясо було винятковим. Воно було ніжним, ідеально приправленим, приготованим з майстерністю, яка прийшла з практики всього життя. Це не був польовий пайок чи їжа для

виживання — це була їжа, приготована людиною, яка розуміла, що хороша їжа може бути різницею між відчаєм і надією, між тим, щоб здатися і боротися далі.

«Це чудово», — сказав я, і я мав це на увазі.

«Це рецепт моєї матері, — відповів Мустафа. — Вона навчила мене, що їжа — це любов, втілена в матерії. Навіть у найгірші часи, навіть коли в нас майже нічого не було, вона дбала про те, щоб ми добре харчувалися, коли тільки могли. "Чоловік, який забув, як насолоджуватися смачною їжею, — казала вона, — забув, як бути людиною"».

«Розумна жінка», — прокоментував я від щирого серця.

«Найрозумніша, — погодився він. — Вона пережила сталінську депортацію, виростила шістьох дітей у Казахстані майже без засобів до існування, а потім мала мужність повернутися сюди, коли бути татаркою в Криму було ще небезпечно. Вона померла в 1998 році, але я все ще іноді чую її голос, особливо в таких місцях, як це».

Він зробив паузу, вдивляючись у вогонь, а потім підняв на мене очі, в яких була глибина, яку я тільки починав осягати.

«Наша історія довга, Джоне. Століттями ми зазнавали гноблення, примусових депортацій, постійної загрози втратити нашу культуру, нашу мову, нашу ідентичність. Царі були досить погані, але радянська влада намагалася стерти нас повністю — розкидала нас по всій Центральній Азії, заборонила нашу мову, зруйнувала наші мечеті та школи. Вони привезли росіян, щоб зайняти наші домівки і наші господарства. Вони зробили нас чужинцями на нашій власній батьківщині».

Він відпив із пляшки, а потім запропонував мені. Вино було міцним, зі складним смаком, що свідчило про ретельну витримку.

«Але ми вижили, — продовжував він, — не всі, але достатньо. І коли в нас з'явився шанс повернутися, ми ним скористалися, хоча знали, що це буде нелегко, бо росіяни, які зайняли наші місця, не будуть раді нашому поверненню».

«Я читав про сталінську депортацію, — сказав я. — 1944 рік, чи не так? Звинуватив весь ваш народ у співпраці з німцями».

«18 травня 1944 року», — відповів Мустафа, і його голос набув звучання людини, яка читає священний текст.

Гіркота в його голосі була давньою, але незмінною — вона передавалася з покоління в покоління, як сімейна реліквія, яка нікому не потрібна, але яку всі зберігають.

«Моєму дідусеві тоді було сімнадцять, — продовжував він. — Він поклявся, що колись повернеться, але так і не зміг. А от мій батько повернувся. Повернувся в 1975 році з мамою і мною. Мені було двадцять років. Купили невеличкий будиночок далеко від міста, де ми могли не висовуватися, тихо дотримуватися наших традицій, чекати кращих часів».

«А були кращі часи? Після розпаду Радянського Союзу?»

Мустафа засміявся, але гумору в цьому не було.

«Це були інші часи. Не обов'язково кращі. Незалежність означала хаос, можливості для одних, катастрофу для інших. Ми думали, що, можливо, нарешті зможемо бути татарами в Криму без страху».

Він наповнив свій келих, запропонував мені ще вина.

«Потім прийшов 2014 рік. Вони називали їх "зелені чоловічки". Російські війська без розпізнавальних знаків. Усі знали, хто вони такі. Потім був фальшивий референдум. Раптом ми стали громадянами Росії, хотіли ми того чи ні».

«Як відреагували ваші люди?»

«Багато хто втік. Близько п'ятнадцяти тисяч, може, тридцять тисяч татар покинули Крим у перші два роки після анексії. Ті, хто залишився... що ж, ми знову навчилися не висовуватися. Татарські телеканали були закриті, культурні центри закриті, мечеті піддавалися обшукам. Усі, хто протестував, зникали. Дехто з часом повертався, але, як правило, зламаним. Інші не поверталися взагалі».

Вогонь потріскував у тиші, що настала. Я бачив біль у його обвітраних рисах обличчя, тягар накопиченої несправедливості, яка формувала досвід його народу протягом багатьох поколінь.

«Але ти не поїхав», — зауважив я.

«Куди б я міг піти? — просто відповів він. — Це моя земля, земля моїх предків. Росіяни просто її вкрали. Але в цій землі — кров мого батька, й батька його батька. Росіяни можуть окупувати її, стверджувати, що це російська земля, але вони ніколи не зможуть зробити її справді російською. Ніколи.»

«У якийсь момент ти вирішив боротися...» зауважив я.

«Так,» відповів він, «але не в 2014-му. Тоді не було ніякої організації. Та коли почалася повномасштабна російська навала на материкову Україну в 2022-му, я зрозумів — настав час. Не лише для України, а й для нас. Це шанс нарешті вигнати окупантів і повернути те, що завжди було нашим. Я не проти ділитися цією землею з українцями. Але я втомився від московської наволочі!»

«І тоді ти приєднався до опору?»

«Не просто приєднався, а я допомагав його створювати. Спочатку нас було шестеро, усі татари, достатньо дорослі, щоб пам'ятати розповіді про депортацію від своїх батьків і дідів. Ми почали з малого: збирали розвіддані, допомагали українським агентам, передавали повідомлення. Але з розвитком війни, коли стало зрозуміло, що це не буде черговою швидкою російською перемогою, ми стали амбітнішими.»

Він підвівся, розім'явши затерплі від сидіння м'язи, і пішов до комірчини. Цього разу повернувся з детальною картою Кримського півострова, позначеною символами, які я впізнав як тактичні позначки.

«Ми знаємо цю землю краще, ніж росіяни коли-небудь її пізнають», - сказав він, розкладаючи карту на підлозі печери між нами. «Кожну стежину, кожну потаємну тропу, кожну печеру на зразок цієї. Росіяни контролюють міста, головні магістралі, військові бази. Але сільська місцевість... Ось де ми маємо перевагу!»

Я вивчав карту, відзначаючи ретельність його позначок. Маршрути постачання, графіки патрулювання, оборонні позиції — це була розвідувальна робота професійного рівня.

«Скільки зараз людей у вашій групі?»

«У нас є члени по всьому Криму», — відповів він з очевидною гордістю. «Татари, українці, навіть кілька етнічних росіян, які розрізнили добро і зло та стали на правильний бік. Молоді й старі, чоловіки й жінки. Ми саботували конвої постачання, надавали інформацію про цілі для українських ударів, допомагали втікати полоненим. Маленькі перемоги, але вони накопичуються.»

«А тепер?»

Його очі зустрілися з моїми у мерехтливому світлі багаття, і я побачив у них ту саму рішучість, яка допомогла його предкам пережити депортацію, заслання й десятиліття гноблення.

«Тепер ми припиняємо грати в маленькі ігри», — сказав він. «Тепер ми покажемо росіянам, що навіть серце їхньої вкраденої території не є безпечним. Ця окупація коштує, і ми змусимо їх заплатити цю ціну. З вашою допомогою!»

Вогонь тепер горів тьмяніше, тіні в печері ставали довшими. Я відчував, як виснаження починає брати гору. Подорож підводним човном, підйом, емоційна насиченість розповіді Мустафи — усе це давалося взнаки.

«Розкажи мені про завтрашній день», — попросив я.

«Завтра ми піднінемося на вершину плато. Там сховано мою машину. Вона не дуже гарна, але на ходу. І не привертає особливої уваги. Поїдемо на південь, щоб зустрітися з іншими. Вони всі прагнуть познайомитися з вами, дізнатися, чого ви можете їх навчити.»

«А ти знаєш, яка ваша мета?»

Його усмішка була гострою, як лезо у світлі вогню.

«Військово-повітряна база, зокрема її ракетний склад. Але ви, я впевнений, уже знаєте, що вона добре охороняється і наповнена достатньою кількістю бомб, щоб стерти з лица землі пів-України, якби їм коли-небудь вдалося їх запуснути. Вони готуються до величезної атаки протягом наступного місяця. Це те, що ми дізналися від наших кротів у російській армії. Велика бомбардувальна кампанія. Вони мають намір зосередитися на цивільних об'єктах,

інфраструктурі, на всьому, що потрібно, щоб зламати український дух.»

Я кивнув, розуміючи стратегічну важливість. Знищення цих запасів може врятувати тисячі українських життів.

«Не буду тобі брехати, — сказав я. «Потрапити туди буде нелегко. А вибратися звідти — набагато складніше. Ти готовий піти на такий ризик?»

Він надовго замовк, втупившись у згасаючі вуглики нашого багаття. Коли заговорив знову, у його голосі відчувалася вага поколінь.

«Мій дід помер у сталінських таборах. Мій батько все життя мріяв про свободу, але так і не дожив до неї. Мені шістдесят вісім років, Джоне. Я прожив довше за будь-кого з них і бачив більше, ніж вони коли-небудь змогли б побачити. Якщо я помру, борючись за свободу мого народу, за землю моїх предків... є гірші способи закінчити свою історію.»

У печері запанувала тиша. Вогонь згас до тліючого вугілля, що відкидало червонуваті відблиски та глибокі тіні. Ззовні долинав далекий плескіт хвиль об скелі — вічний ритм вічного Чорного моря, яке бачило десятки тисяч років людських поколінь на своїх берегах, але не дбало про їхню боротьбу, надії та мрії.

«Поспи трохи, — нарешті сказав Мустафа, розгортаючи спальники зі свого, здавалося б, невичерпного запасу спорядження. «Завтра ми починаємо справжню подорож.»

Я вмостився на дивовижно зручній підстилці, оточений теплим камінням стародавньої печери. Коли багаття догоріло до вугілля й навколо мене мирно оселилася темрява, мої думки почали блукати. Чорне море шепотіло, б'ючись об скелі за межами печери. Це був той самий звук, який, безсумнівно, заколисував тривоги багатьох стародавніх воїнок-амазонок за тисячі років до мене. Під цей позачасовий ритм я поринув у сон.

ІСТОРІЯ ЛИШЕ ПОЧИНАЄТЬСЯ...

У трьох розділах Джон Коваленко вижив після атаки дрона, подолав ворожі води в підводному човні розміром з труну та уклав союз із кримськотатарською бійчиною опору. Але справжнє випробування мужності ще попереду. Тіньова війна допоможе визначити долю України. Попереду ще багато вчинків...

Дізнайтеся, що буде далі!

У наступних розділах ви переживете:

1. Сміливе проникнення за ворожі лінії
2. Поцілунок зради з боку власних рядів
3. Історію кохання серед куль та вибухів

4. Героїзм і самопожертву, які зворушать вас до сліз
5. А також фінал, який залишить вас без подиху!

Визнана критиками! Оцінка 5 зірок на Amazon!

КУПИТИ ЗАРАЗ!

Доля набагато солодша — захоплива історія, яка залишиться з вами назавжди...

ПОДІЛІТЬСЯ ЦИМ З ДРУЗЬЯМИ!